

**שם.** ששב לאל בכל לבו. דקדק לומר בכל לבו, נ"ל כס"ד דמוכח בירושלמי שהביא רשב"ם ז"ל אע"פ שחזר אח"כ לקלוקלו, עכ"ל לבו שלם, דהיה מנגה ומצוה הע"ז לפני עובדיה ומטה לבנס למאוס זה, ונמאל לבו היה שלם מעיקרו בתשובה ולא חזר אלא בשביל פרנסתו. גם רמז באומרו בכל לבו, כי בחוק לב יש אופיות תמיד כזה למ"ד ב"ת, ואמר בכל לבו כלומר תשיבתו היתה בתמידות הרמוזה בכל אופיות לבו:

## רמב"ם פ"ב מהלכות תשובה

**ב** ומה היא התשובה הוא שיעזוב החטא ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו'. וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי

שובי נחמתי. ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם

## כוכבי אור להגר"י בלאזר אות ז'

**ומעתה** יתבאר דברי הרמב"ם הג"ל. כי הנה מש"כ ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם. לכאורה יפלא מאד. כי הנה משמעות דבריו הוא. כי אם ישוב בשום פעם לזה החטא אין זה תשובה. וזה תימא כי לפי המקובל הנה מי שעשה תשובה גמורה. כל עונותיו נמחין לו. ואם אח"כ ישוב לחטא הוא כמי שחוטא מחדש. והראשונות שכבר נמחלו לו לא חזרנה עוד. וא"כ מה שנקב"ה יודע עתידות שישוב בשום פעם לזה החטא לא ירע ולא ישחית בקדש את התשובה הגמורה:

**ועם** זה יוצן דברי הרמב"ם ז"ל. כי מש"כ ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם. הכונה הוא רק עפ"י ידיעה שכלית. והיינו שיהיה חוקף התשובה כ"כ מה שיגמור בלבו שלא יחטא. עד כי יעיד עליו יודע תעלומות הצוחק לבבות. כי לפי ערך התשובה עפ"י דרכי השכל לא ישוב לזה החטא לעולם. ואם התשובה גמורה כ"כ עד שיעיד עליו היודע תעלומות כנ"ל. אף אם הקב"ה יודע בידיעה רחלנית מה שעתיד להיות. כי סוף סוף ישוב להיות חטא. כנ"ל לא ירע בקדש. ולא ישחית את תשובתו הקדומה:

## כסף משנה

**ב** ומה היא התשובה וכו' ויעיד עליו יודע תעלומות וכו'. וא"כ מה ראיה מביא מולא נאמר עוד אלהינו וכו'. ויש לומר דהכי קאמר יקה לעד להשי"ת עליו שלא ישוב לחטא עוד שנאמר ולא נאמר עוד וכו' כלומר שחללת הפסוק הוא קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ומה תאמרו לא נאמר אלהינו למעשה ידינו שהיא עבודה כוכבים הרי פשטיה דקרא שלוקח לשם יתבדק לעד עליו שלא ישוב עוד לאותו עוו:

## לחם משנה

**ב** ומה היא התשובה שיעזוב החטא וכו' ויעיד עליו יודע תעלומות וכו'. וא"כ איך הקב"ה יעיד עליו כך וכי לא נשארה הבחירה בידו והרי אמרו הן בקדושי לא יאמין. ויש לומר דפירושו כך שבשעה שהוא עושה תשובה צריך שיקבל עליו לעד להשי"ת שלא ישוב לזה החטא לעולם והוא על דרך ואעידה לי את השמים ואת הארץ שמקבל עליו לעדים לשמים ולא רץ והראיה שהביא היא כך כיון שהכחזר אמר כל תשא עון וקח טוב הרי כיון שאנו אומרים לו שלא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו הרי אנו מקבלים אותו לעד על ככה: